

ARCKÉPEK A ZENEVILÁGBÓL.

I.

*Hubay Jenő.**

Zenevilágunk vezére. Rendkívüli és sokoldalú tehetsége, vonzó egyénisége, gazdag művészi multja, lankadhatatlan szorgalma és kora emelte erre a rangra.

Az utolsó száz év alatt három vezér irányította zenekultúránkat: Erkel, Liszt és Hubay. Három olyan név, melynek fényétől kissé elhalványul nem egy jelentős mesterünk. Ők hárman: száz év zenetörténete és kortörténete. Erkel a nagy megindító, megalapozó. Liszt a magyar zene-művészet legnagyobb apostola s Hubay: — a hegedű Liszt Ference.

Neve a Liszté mellett is tündöklök. Pályája emelkedésben és diadalban csaknem olyan szédítően gazdag.

Liszt Ferenc élete a zeneművészet történetében a leggrandiózusabb. Hubayé a legharmonikusabb.

Hubay Jenő a magyar zeneművészet egyik legragyogóbb jelensége. Világhírű hegedűművész. Talán minden időknek legnagyobb hegedűpedagógusa és jelentős zeneszerző.

Romain Rolland írja d'Indyról: „Oly nehéz egy egyéniséget megítélni, különösen életében, fejlődése folyamán! Minden ember rejtély, nemcsak másoknak, de önmagának is. Nagy önhittség kell ahhoz, hogy az ember ismer valakit, hiszen önmagát sem ismeri teljesen. És mégis kénytelenek vagyunk ítélni: erre szükség van, hogy élhessünk. Senki, akit látunk, akit ismerünk, vagy ismerni vélünk, egyetlen emberünk, egyetlen kedvesünk sem olyan, amilyennek látjuk; gyakran egyáltalában nem hasonlít a róla alkotott képhez: szívünk fantomjai között járjuk útunkat. És mégis ítélni kell, teremteni kell, ha nem akarunk tétlenségben szétolvadni. Többet ér a tévedés, mint a kétely — csak jóhiszemű legyen. Az a fő, hogy azt mondjuk ki, amit érzünk s amit hiszünk.“

Széchényi István is figyelmeztet: „Előkről, élők között nincs igazságos ítélet.“

Hubay külseje: finom, nyulánk, szerény és elegáns, mint egy Stradivarius. Gondolkodása, tudása világos, tisztult, mint a hegedű vezetőszólama. A szíve érzékeny, mint hangszerének lelke. Annyira „violinmässig“ az

* A Zeneművészeti Főiskola 50 éves jubileuma alkalmából.

egész ember, hogy ha Wagner Beethovent „szonáta-ember“-nek nevezte, Hubayt *hegedűembernek* hívhatnánk. Alig tudunk mestert, aki a hegedű szelleméhez annyira hű maradt volna. Szétágazó egyéniségét összefogó kapcsolóként tartja: a hegedű.

Hatvanhat éves, de húsz évvel fiatalabbnak látszik. Karesú, délceg alakja rugalmas, edzett. Bodros, szőke fürtje közt elvész a kor ezüstje. Finom, francia szakálla és szelíd bajusza arcának enyhe, pasztellszerű színeket ad. A szeme barna. Szelíd és mély. Ilyen nézése csak forrólelkű embernek lehet. A homloka széles és magas. Az orra kissé szlávos. A szája kellemes, az álla előreugró. Hangja behízsgáló, társalgása lebilincselő, bár kissé nyugtalan. Temperamentuma gesztusaiban is kiütözik. Járása gyors. Keze előkelő, ujjai hosszúak, vékonyak és izmosak. Ideális hegedűskéz.

1858 szeptember 15-én, Budapesten született. Atyja Huber (Hubay) Károly, a Nemzeti Színház karnagya, híres hegedűművész, nagy zene-pedagógus és kiváló zeneszerző volt. Férfikórusai karrodalmunknak el nem múlt becsű alkotásai. Az Országos Dalosszövetségnek éveken keresztül fáradhatatlan karnagya és az első magyar vonósnégyes-társulat megalapítója volt. Hegedűiskolájára a gyermekkori visszaemlékezések kedves melegével gondolunk. Három emberöltőnyi hegedűs-generációt nevelt. Ma sem ismerek rendszeresebb és élvezetesebb hegedűiskolát.

Huber (Hubay) Károly felesége, Szevera Lujza, előkelő pesti család leánya volt. Szelíd, jóságos, bánatos, beteges asszony. Három gyermekük közül Jenő a középső. Nagy zenei tehetségének már kisfiú korában számos tanujelét adta. Atyja ötéves korában hegedűlni tanította. Később a Nemzeti Zenedében, mint atyja tanítványa, gyakran szerepelt hangversenyeken. Iskolába először a Szőnyi-féle magánintézetbe járt, majd a belvárosi főreáliskolába. Első sikerét kilencéves korában aratta, mikor a Nemzeti Zenede vizsgálati hangversenyén Viotti (a-moll) versenyművét játszotta.

A fiatal fiú, érezve tehetsége erejét, kérlelte apját, engedné külföldre. Apja a berlini Hochschule híres professzorához, Joachimhoz vitte. Bár még nem érte el a korhatárt, amelyen alul senkit sem vettek fel az intézetbe, a nagy mester tanítványává fogadta és annyira megszerette a kis magyart, hogy lakásán is tanította, ebédekre és fogadóestéire gyakran meghívta. Rövid idő alatt egyik legkedvesebb tanítványa lett.

Zeneszerzési tanulmányokkal is behatóan foglalkozott. Ennek elemeire atyja oktatta volt, később Berlinben Härtel professzor. A harmadik berlini évben sokat komponált. Zongora-szonátáját később Budapesten Liszt Ferenc is látta és megdicsérte. Három és fél év alatt elvégezve a Hochschulet, Joachimtól ezt a bizonyítványt kapta: „Huber Jenő, ki három éven át tanítványom volt, a legnagyobb reményekre jogosít, ha továbbra is meg lesz a kellő szorgalma, ami nélkül komoly művészet el nem képzelhető.“ Joachim kitüntetésként a düszszeldorfi versenymesteri állással is megkínálta végzett növendékét.

Mielőtt európai körútra indult volna, hazajött, hogy Liszt Ferenc közelében lehessen. Haladását a szegedi dalosversenyen és a pesti Vigadó kistermében a filharmóniai zenekarral rendezett nagyszerű hangversenyen mutatta be. A műsor ez volt: Beethoven hegedűverseny, Bach „Chaconne“ és Saint-Saëns, „Rondo capriccioso“, melynek valószínűleg ez volt az első

nyilvános előadása. Volkmannel, Liszttel és Wieniawskival ekkor ismerkedett meg. Liszttel sokat volt együtt, híres matinéin többször játszott a mesterrel együtt. Csodálta, istenítette a zongorakirályt, aki meleg érdeklődéssel és rokonszenvvel kísérte művészi fejlődését.

A húszéves ifjú, két évi itthonlét után Párizsba, a művészetek fővárosába ment. Liszttől ajánlólevelet vitt Saint-Saënshez, aki igen szívesen fogadta. Felkereste Vieuxtempst, a nagy hegedűst, a brüsszeli konzervatórium világhírű tanárát. Vieuxtemps Hubay játékát annyira megszerette, hogy legbensőbb kegyébe fogadta. Mindennapos volt a házánál, úgyszólván a családhoz tartozott. Vieuxtemps minden művét eljátszatta vele s így Joachim növendéke csakhamar egy másik nagy művész szellemét ismerhette meg.

Első hangversenyét Párizsban a Salle Erard-ban 1879 január 22-én tartotta Aggházy Károllyal, Liszt nagytehetségű tanítványával. Szép siker, melynek híre ment Párizs művészi köreiben. A két magyar művészt a legelőkelőbb szalonok kezdték versenyezni. Munkácsy Mihály szalonja Párizs művészeinek egyik központja volt. Hubay Munkácsyékkel rövidesen a legmeghittebb barátságot kötötte, mely a síríg tartott.

A párizsi sikerek és fáradoalmak után a két fiatal művész hazajött pihenni. Ide is utánuk jött a sok külföldi meghívás és hangversenyajánlat. Júliustól novemberig valóságos diadalútban járták a magyar városokat. Novemberben visszamentek Párizsba, ahol előző évi nagy sikereiket megtetőzték. A szalonokban és nyilvánosan a Colonne-zenekarral sokszor játszottak.

A párizsi sikerek után Londont is meg akarták hódítani. Ez is sikerült. A hidegvérű Anglia sem tudott ellenállni a két tüzes magyar művész perzselő temperamentumának. London után két hónapig Kolpackban, Munkácsyék kastélyában pihentek.

Itt véletlenül Hubay kezébe akadt Massenet *Lahore-király* című dalművének zongorakivonata. Annyira megtetszett neki, hogy hegedű-szvitet írt belőle. Megmutatta Massenetnek s a mester úgy megörült, hogy a zenekari részt pár nap alatt ő maga meghangszereltes és Hubay a híres Padeloup-hangversenyek egyikén 1880 december 19-én bemutatta, olyan sikerrel, hogy az egész közönség felállva tapsolt és brávózott. A nagyközönség, az egész zenevilág számára itt fedezték fel.

1881 tavaszán Vieuxtemps hívására Hubay Aggházyval Algirba, a nagy mester üdülőhelyére ment, ahol Vieuxtemps vendégei voltak. Esténként rögtönzött kis hangversenyekkel szórakoztatták a beteg művészt. Nyilvános koncertet is adtak, de a mester halála egyidőre elnémította hangszerüket. A család kérésére Hubay néhány hónapig Algirban maradt, hogy Vieuxtemps nagyértékű hagyatékát sajtó alá rendezze. Ennek elvégzésével visszajött Magyarországra. Ugyanezen év őszén Párizs érintésével a brüsszeli filharmonikusok meghívásának tesz eleget. A belga fővárosban a híres konzervatórium is nagy tisztelettel fogadja, mert Vieuxtemps megüzenete volt, hogy a Wieniawski halálával megüresedett tanári állásra Hubayt tartaná egyedül méltónak. A konzervatórium, mely Európa egyik legelső zenei főiskolája, Vieuxtemps és Wieniawski örökébe meghívta tanárnak. A kinevezést azonban veszély fenyegette, mert csak belga állampolgár taníthatott a konzervatóriumban. Hubay azonban hallani sem akart magyar állampolgárságának megváltoztatásáról és visszautasította a fényes

ajánlatot. De mert a belga kormány mindenképen meg akarta nyerni, eltekintettek a szabályoktól s kinevezték.

Ekkor csak huszonkét éves volt.

Brüsszelben az udvartól kezdve a legelőkelőbb körök és az egész társadalom kedvence volt. Tanított, hangversenyezett és Joseph Servais-vel vonósnégyes-társulatot szervezett, mely a „Le grand quatuor“ elnevezést nyerte. Közben ráér, hogy Hollandiában, Párizsban, Belgiumban, Svájcban játszzék. Liszt ezidőben többször megfordult Brüsszelben. Hubay itt is sokat volt társaságában.

1885 december 20-án meghalt Hubay édesatyja. Hazasiét, de a kötelesség visszaszólítja Brüsszelbe. Pár hónap múlva az a kitüntetés éri, hogy az Országos Magyar Dalosszövetség apja helyére országos karnagyává választotta meg.

1886 márciusában hazajön és 17-én fellép a Vigadóban a budapesti filharmónikusok hangversenyén, mikor is egy brüsszeli filharmóniai hangversenyen már nagy sikerrel előadott első hegedűversenyét, a „Concerto dramatique“-ot mutatta be. Közönségünk és sajtónk mint világhírű művészt ünnepli, aki a magyar névre mindenütt dicsőséget hozott.

Ugyanekkor Zeneakadémiánk Trefort miniszter kezdeményezésére meghívta őt a hegedűtanári katedrára, mely édesatyja halála óta üres volt. Hubay elfogadta a meghívást s 1886-ban elhagyta Brüsszelt, hogy a hazájában szolgálja a magyar művészetet. A brüsszeli hivatalos zenekörök nehéz szívvel búcsúztak tőle. A királyné rendkívül értékes briliánsgyűrűt küldött emlékebe a művésznek s a király a Lipót-renddel tüntette ki.

Brüsszel kultúrált művészlevegője örök nyomot hagyott a fiatal mester lelkében. Sokoldalú tehetsége itt bontakozott ki. Ez az öt év életének felejthetetlen, ragyogó szaka.

Itthon akkor, dacára Liszt Ferenc, Mihalovich Ödön és mások nagystíliú törekvéseinek, a zenekultúra kezdetleges színvonalon állott. Hubay friss kedvvel és törhetetlen munkabírással lát neki, hogy magyar zenekultúrát teremtsen. Először is Popper Dáviddal, a nagy gordonkaművésszel, akit Hubay kívánságára hívtak meg a Zeneakadémiára, vonósnégyes-társaságot alakít, mely tizenhét éven át működött s a legmagasabb zenének vezetőszelleme volt. Műsoraikon a kamarazeneirodalom nagy remekei és modern alkotásai mellett *magyar szerző is állandóan szerepelt*. Ez a művészegyüttes rohamosan vitte előre a magyar zene ügyét. Hangversenyeik jelentőségét és fényét nagyban emelte, hogy a kamarazeneének akkor élt legnagyobb német mestere, Brahms, Bécsből karácsony hetében évente eljött s új műveit Hubayékkal mutatta be. A Hubay-Popper-kvartett hangversenyein majdnem minden számottevő bel- és külföldi művész fellépett. Egy ízben a nagy Joachim is játszott a kvartettel, mikor Hubay a viola szólamát vette át. Így a kamarazeneesték zenetörténeti jelentőséget nyertek. Külföldön is többször szerepelt a kvartett, mindenütt nagy ünneplések közepette.

A magyar zeneművészet érdekében Hubay ezalatt a külföldön is folyton agitált. Franciaországban, Angersben, Festival Hongrois-t rendezett, mely a magyar zene külföldi népszerűsítésére az első lépés volt. Bécsben többször, majd Zichy Géza gróffal társulva, Ausztria városaiban és Olaszországban adott hangversenyekeket. Később ismét Párizsba ment, ahonnan visszatérve. Carmen Sylva meghívására Sinaiban töltött pár napot az

udvarnál. A költői lelkű román királyné Hubay művészetének rajongó híve volt s hozzáintézett és neki ajánlott több költeményben ennek kifejezést is adott.

Külföldi sikerei közben a dalosversenyek fejlesztésére is mindig szakított időt. Vidéki városainkban mind nagyobb sikerrel tartottak dalosversenyeket, melyeket Hubay vezényelt. Az ország csaknem minden dalárdája dísztagjává választotta őt.

Közben folyton járja Európa nagy városait; 1890-ben Szófiát és Konstantinápolyt látogatta meg, majd pedig Orosz- és Finnországban hangversenyezett.

Ki tudna ezekről a sikerekről mind beszámolni? Évente két-három hónapot külföldi hangversenykörúton tölt s egész Európa dicsóíti a „nagy magyar hegedűművészt“.

A budapesti társaság Hubay Jenőt lebilincselő egyéniségéért csakhamar megszerette. Nemesak a művész, de az ember előtt is megnyíltak a legmagasabb körök. Cebrián László grófék szalonjában különösen szívesen fogadták. A művészi hajlamokkal megáldott Cebrián Róza grófkisasszony a felesége lett. Ideális házaseletet élnek. A nagy művész magához méltó lelkű asszonyra talált. Két gyermekük van: Andor és Tibor. Az első nagyra hivatott festőművész, az utóbbi szenvedélyes gazda.

Hubay a század első évtizedében külföldi szerepléseit még folytatta ugyan, de aztán mind ritkábban megy idegenbe s itthon is mind kevesebbszer lép közönség elé. Azért egy percig sem pihen. Komponál, tanít és agitál a magyar muzsika érdekében. A Zeneakadémián 1911-ben művészképzőt állítottak fel, melyen a hegedűszakot Hubay vezeti. A világ minden részéből sereglenek hozzá a tanítványok. Olyan művészgárdát nevelt, amelynek majdnem mindenike nagy hírre tett szert. Tanítványait elkíséri külföldre is és hangversenyeken együtt áll velük a dobogóra.

A legelőkelőbb külföldi zenei intézetek (a londoni Royal Academy, a chicagói zenede, a bécsi, lipesei, genfi, müncheni zeneakadémia) a legfényesebb ajánlatokkal csábították. Nem ment. Minden erejével hazáját akarta szolgálni.

Az alatt a harmincnyolc év alatt, mióta Hubay állandóan közöttünk él, nem volt egyetlen nevezetesebb zenei ünnep, vagy esemény, hogy annak vezetésében, irányításában ne vette volna ki a részét (Goldmark-ünnepély, a millennáris hangversenyek, a Zeneakadémia felavató koncertjei, a Filharmoniai Társaság ötven éves jubileumi hangversenye, a Liszt-centennáriumi ünnepek, a magyar zeneünnep Rómában, Dante-ünnepség, Petőfi-centennárium).

Képzhetők, hogy ragyogó pályafutása alatt mennyi kitüntetésben volt része. Kiemeljük, hogy 1910-ben a Petőfi Társaság, 1921 május 14-én a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjává választotta. A Kisfaludy Társaság 1917-ben a zenei Greguss-díjjal jutalmazta. A kolozsvári egyetem a díszdoktori címmel ékesítette. A római Santa Caecilia Academia tiszteletbeli tagjává választotta. Számos rendjel tulajdonosa s Ferenc József király *szalattnai előnévvel a magyar nemességet* adományozta neki.

A háborús évek alatt ismét kezébe vette a hegedűt s mindig kész volt művészetét a szenvedők enyhítésére, jótékonycélra gyümölcsöztetni. Újabban is gyakran halljuk játszani s örülünk, hogy a vonója nem erőtlenedett és meleg szívének bársonyos lírája nem fakult.

A háborús összeomlás utáni forradalomban Mihalovics Ödönt, a Zeneakadémia igazgatóját nyugdíjazták, aki állásába a rend helyreállta után sem tért vissza. Ekkor a kormány a Zeneakadémia (mely pár év óta a Zeneművészeti Főiskola) igazgatói székébe, mint e pozíció legméltóbb örökösét, Hubay Jenőt nevezte ki.

Hubay hódító művészetét és emberi kiválóságát legjobban tükrözik azok, akikkel érintkezett, akiket ismert s akikkel barátkozott. Joachim, Vieuxtemps, Liszt, Munkácsy, Zichy Mihály, Goldmark, Massenet, Brahms, gróf Apponyi Albert, Saint-Saëns szoros barátságával dicsekedhetett. Ismerte Moltke-t, Bismarck-ot, Gounod-t, Lalot-t, Sully Prudhomme-t, Alphonse Daude-t, Sivori-t, Sarasate-t, Jókait, Csajkovszkit, Maeterlincket, Flammariont, Delibes-t és az uralkodó családokat. Ügyszólván minden érdekes emberrel ismeretségben volt, aki az utolsó ötven év alatt Európában feltűnt.

Barátságban van az egész magyar arisztokráciával, tudományos és művészvilágunkkal. Vasárnap délutánonként dunaparti palotájában hangversenyekre gyűjti össze társadalmunk legkiválóbbjait, ahonnan az igaz művészetnek emlékét viszi magával mindenki.

Hubayt eleinte mint hegedűművészt ismerte és csodálta a világ, később a zeneszerzőt ünnepelte s újabban mint páratlan hegedűpedagógust értékeli.

Mint hegedűművész különálló jelenség. Ideálisan sokoldalú. Az eszményien tökéletes klasszikus stílust Joachimtól, a Paganini utáni kor legnagyobb klasszikus hegedűművésztől örökölte, akinek epikai szélességét és tárgyilagosságát sajátította el, mely mindig megőrizte attól, hogy üres csillogásokban keresse a művészetet. Vieuxtempstől, a másik grandiózus hegedűstől, az elegáns könnyedséget, világosságot, színdús frazirozást, közvetlen előadásmódot leste el. *Hozzájuk adta saját lelkének csapongó fantáziáját, szenvedélyét, epedő, édes lágyságát és magyar temperamentumát.* Míg Ysaye dialektikájával, Wilhelmj érdekesítő felfogásával, Sarasate kitörő és elragadó indulatával, Hubermann csodálatosan gazdag lelkületével ragadja el hallgatóit, addig Hubay *elsősorban lírai erejével tündöklék.* A hegedűművészet sokféle elemének ezt a szerencsés találkozását rajta kívül senki sem képviseli. Vonójának pávás színét, játékának melegségét és közvetlenségét nem lehet elfelejteni.

Van még egy kvalitása — nem tudom, hogy nem a legnagyobb-e? —: *a hegedűjének hangja magyar.* Lavotta, Csermák és Bihari „száraz fájából“ az ő Stradiváriusába költözött a magyar lélek s ott sír, jajong és álmodozik. Játékából faji muzsikánk öröklött vonásait hallja ki a magyar fül.

Nemcsak a világ legnagyobb hegedűművészei közül való, de időrendben az első, magyar hegedűművész.

Mint zeneszerző is jelentős. Utolsó nagy költője annak a zeneszerzőgárdának, amelyik a magyar muzsika talajából száz évvel ezelőtt kezdett kinőni. Erkel, Mosonyi, Liszt, Mihalovics, Szendy Árpád, Szabados Béla zene-történeti sorának a végső és legmagasabb pontján áll. Telítve azokkal

az ideális törekvésekkel, amelyekkel a magyar faji zenét akarták megteremteni és művészi magaslatra emelni.

A zeneszerző Hubay elsősorban lírikus tehetség. Forró, hévtől sugárzó, felfokozott lírájának kelleme: hódító. Gondolatait derűs, világos, finom, szelíd és lágy dallamvonalakkal rajzolja le. Lírájának színaranyát gazdag invencióval ötvözi.

Szerzeményeinek száma eddig százhusz. Hegedűdarabokat, dalokat, karműveket, operákat és szimfónikus műveket írt.

Hegedűdarabjai igen értékesek. A hegedű mai technikájának megteremtését határozott személyhez vagy időhöz nem köthetjük, mert a mesterek egész sora járult hozzá a maga külön termelő munkájával. Hubayt ezek közé a mesterek közé kell számítanunk. Ma a hegedűnek alig van zeneköltője. A hegedűirodalom régóta alig fejlődik. A nagy zeneszerzők nem törődnek a hegedű külön életével. Hubay szeretettel fordul a hegedű lelkéhez. Corelli, Locatelli, Tartini, Viotti, Spohr, Paganini, Joachim, Wieniawski, Sarasate és Vieuxtemps példájára a zeneköltő Hubay darabokat írt: Hubaynak, a hegedűművésznek.

Ópuszainak sorát négy hegedűverseny gazdagítja. A négy versenymű elütő hangulatú és a forma felépítésében különbözik. Gondolatainak eredetisége és bősége, változatos témáinak nagy lendülete, a szerkesztés ereje és szabad leleménye, a ritmus fordulatossága mindenikre jellemző, de ezeken felül a három első versenyműnek kiváló értéke a: *művészi magyarság*. Negyedik hegedűkoncertje (*concerto all'antica*) arkhaisztikus festés. A négy hegedűverseny közül is kiválik a harmadik (*g-moll*), amelyet nagyszerű tanítványának, Vecsey Ferencnek, ajánlott. Az energikus főtémától kezdve a sziporkázó Scherzón s a meghatódott Adagión keresztül az Allegro con fuoco legutolsó hangjáig: mesteri.

A hegedűdarabokból egy csomót válogathatnánk össze olyanokat, amelyeknek a tárgya is magyar. Jórészt alföldi hangulatok. Egyik leg híresebb ciklus a: *Csárdajelenetek*. Népdalokból van felépítve (*Hullámzó Balaton, Sárga cserebogár, Cinka Panna, Kossuth-nóta* stb.). A népies magyar témát először Hubay vitte bele a hegedűdarabokba. Nagy tudásával és invenciójával művészi krizanthémá nemesítette a paraszt zsályát. A *Csárdajelenetek* Liszt magyar rapszódiaival egyenlő értékűek. Népdalaink szépségeit ezekből ismeri a világ.

Hegedűre írt még közel száz előadási darabot. Egyik tetszetősebb, nemesebb, mint a másik. A hegedű a líra hangszere, Hubay pedig elsősorban lírai költő. Ezért a lélek és a forma magasrendű egységben találkozik szerzeményeiben. Kisebb darabjai közül nem egy világhírű. Ha semmi mást nem írt volna, mint ezeket: emlegetnék nevét. Ki ne ismerné a *Lepkét, a Bimbó és virágot* s főként a *Zephyrt* (Virágrege-ciklus), a hegedűirodalom étherikusan finom kis költeményét, vagy az *Atair-ciklust* s a *Nocturnok, Mazurkák és Capricciókat, a Scenes d'enfant* bájos tíz képét. a *G-dur Suite-t* (variációk egy magyar dallamra zenekarral)?

Hubayt lírai vénája több mint száz dal megírására ösztönözte, melyekkel segített megteremteni a magyar műdalt. Alig félszázada, hogy szerzőink a magyar költők verseinek muzsikás sorait kezdik figyelni, magyar lélekkel akarják zenére fordítani a szövegeket. Nagy tusára kelt a zenei szép a magyar prozódiaival, míg lassankint a művészi, magyar dal megteremtésében megbékültek. Ezt a jelentős művészi folyamatot Hubay indította meg.

Idegen költők versei is megihlették lelkét, de dalainak legnagyobb része magyar. Tizennyolc *Petőfi-dala* negyven év múlva sem fakult meg.

A karirodalomban is értékes műveket alkotott. Mint a Dalosszövetség karnagya, alaposan megismerte a dalének minden titkát. *A capella* kórusai közül nem egy dalárdáinknak állandó műsordarabja (*Ébresztő, Zengjen a dal, Talpra magyar, Kuruc-nóták* stb.).

Nyolc operát írt. Szerzői pályafutásának ez a legváltozatosabb útja. Nagy sikereit sikertelenségek váltják fel. Törhetetlen buzgalommal akarta megteremteni a modern magyar dalművet. De a közönség a szokatlant nem szereti. Ennek esett áldozatul a *Falu, rossza* s jórészt a *Lavotta szerelme*. A magyar nótából megteremtett zenei nyelvnek újszerű partitúrái. A *Falu rosszá*nak népi alakjai nem kellettek a színpadon. A csehekét, oroszokét, németekét, olaszokét megszoktuk, de a sajátunkat, a magyart — nem láttuk szívesen az Operaházban. Nem volna érdektelen megkísérelni, hogy fogadná ma a közönség ezeket a dalműveket? A *Lavotta szerelme* is kívánja a felújítást. Színes és mozgalmas szövege a zeneszerzőnek erőteljes drámai lendületet adott.

Sorrendben első operája az *Alienor* című négyfelvonásos zenedráma. Haracourt szövegére írta huszonhárom éves korában, amikor a bayreuthi eszme hevítette. Indulásul igen tehetséges munka.

Második operája a *Cremonai hegedűs*. Finom egyéniségét minden műve között legjobban tükrözi. Az egész mű derűs, harmonikus, lágy, puha, pasztellszerű. Corot ecsetjével rajzolt partitúra. Nem magyar zene, de érezzük ütemein, hogy magyar ember írta. A *Cremonai hegedűs* 1894 novemberében került bemutatásra. Nevezetes dátum a magyar zene történetében, mert ez az első operánk, amely külföldre is eljutott. De nemcsak eljutott, hanem számos színpadon műsoron van és hirdeti a magyar diadalt. Magyaros hegedűszólója: minden idők egyik legszebb hegedűdarabja.

A *Cremonai hegedűs* után Ouida bájos elbeszéléséből megírta *Moharózsza* című négy képből álló „zenei novellá”-ját. Szentimentális alaphangú, érzelmes muzsika. Francia csipkemunka.

Legnagyobb operája a *Karenina Anna*. 1923 november 11-én mutatta be az Operaház olyan nagy sikerrel, hogy a külföld figyelmét magára vonta s a színpadok egymásután szerzik meg előadásra.

Szövege Tolstoj világhírű regényéből készült. A lírai alaphangú cselekményből hatalmas drámai erők csapnak ki, amelyek Hubay kótáiban zenei felfokozásra találnak. A partitúra a mester legerőteljesebb drámai műve. Művészete mintha új állomáshoz jutott volna el. Tolla komorabb és határozottabb lett.

Hubaynak még két rég megírt dalműve van. Az egyik egyfelvonásos (*Milói Vénusz*), a másik egész estét betöltő zenedráma (*Az álarc*).

A mester zeneköltői pályája az utolsó tíz-tizenöt évben nagy emelkedést mutat. Igazolja ezt a *Karenina Anna* s még inkább három hatalmas szimfonikus műve: a *Háborús-szimfónia*, a *Vita Nuova* és a *Petőfi-szimfónia*.

Az utolsó tíz év nagy eseményei a zeneköltőt sem hagyhatták érintetlenül. Érezte, hogy neki — az ország egyik első zeneszerzői tollának — kötelessége a rendkívüli eseményekkel zeneileg foglalkozni.

Így keletkezett a *Háborús-szimfónia*. A világháború rettenetes emlékezetére írta. 1915 december 2-án mutatták be. A háború végével átdolgozta s akkor kapta az „1914” címet (op. 93.). A klasszikus szimfóniák hagyomá-

nyos formáit megtartó, négytétéles mű. Gazdag tematikával és színes hangfestéssel. Az egyes tételek tartalmáról a följük írt rövid címek tájékoztatják a hallgatót. A programmszimfónia legszerencésebb formája. A komponistát sem, a hallgatót sem köti fantáziájának mozgásában. A szimfónia meglepetés volt, mert nem hittük, hogy a hegedű költője s a kitűnő színpadi szerző a szimfóniák súlyos és tradíciós formájával könnyen fog boldogulni.

Alig mult el a háború s zajlottak le a forradalmak. Hubay új nagy munkával állott elő. Az országos Dante-ünnepélyre szimfóniát írt *Vita Nuova* címen, amelyet 1921 december 12-én mutattak be a Corvin Máttyás Egyesület által rendezett ünnepélyen. Zeneművészeti méltó adózás a nagy olasz génusz hatszáz év óta világító szellemének. Hatalmas koncepciójával a szimfónia Hubay legjobb művei közül is kiemelkedik. Ez a legművészbibb partitúrája. Tenorszólóra, három női hangra, vegyes- és gyermekkarra, orgonára és nagy zenekarra írta. Két főrészből áll és hét tételre tagozódik, amelyek közül kettő tisztán instrumentális. A partitúra Dante *Vita Nuova*-jának öt szonettjén épült fel s az „isteni költő“ megható líráját, epedését, látomását, szenvedését, végül fanatikus rajongását emelkedett zenei szóval festi.

A Dante-ünnepségek után következett a magyarok nagy ünnepe: Petőfi születésének száz éves fordulója. A Petőfi-dalok lelkes költőjét megihlette a legnagyobb magyar lírikus fenséges szelleme. A *Dante-szimfónia* után egy évre megírta a *Petőfi-szimfóniát*. 1923 február 26-án országos ünnep keretében mutatták be a Városi Színházban.

Négy szólóhangra, nagy zenekarra, vegyes- és gyermekkarra készült. Ötszáz előadót kíván. A fafúvók négyszeres beállítása mellett a rézfúvók serege, két zongora, két hárfa, celesta, harmónium és mindenféle ütőhangszer áll fegyverzetben. Éjféλι harangütéssel kezdődik, jelezvén Petőfi születésének idejét. Utána a költő génuszát szimbolizáló jellegzetes főtemát halljuk. Erős kapoccsal fogja át az egész művet a főtéma, melynek színes hajlékonyságában mindig gyönyörködünk. A költő tragikumának témája is felhangzik az első tételben, majd a hegedűk napsugaras tremolói között szólal meg a génusz: „Szabadság, szerelem: e kettő kell nekem.“ A második tétel a gyönyörű magyar Alföldet írja le. A harmadik tétel Júliáról szól. Nemes, meleg, szerelmi himnusz. A „Minek nevezzelek...“ kezdetű dal a szimfónia kincse. A negyedik tétel a mű koronája. Vésztojásló molla-kordokban nehéz felhők tornyosulnak szegény hazánk felett. A férfikarban felhangzik a „Talpra magyar“, a költő érzi hivatását, megindítóan búcsúzik kedvesétől, mennie kell. A hadbavonuló sereg ajkán felharsan a csatadal:

Véres a föld lábam alatt,
Lelőtték a pajtásomat,
Előre!
Én se leszek rosszabb nála,
Berohanok a halálba,
Előre!

Lezajlik az ütközet, melyben a lánglelkű hős, jóslatához híven, halálát lelte. A megdicsőült elvesztése feletti bánatunkban a gyönyörűen felépített, hatalmas *finale* engesztel ki, melynek zárataként emelkedő szépségekben csendül fel a gyermekkar.

Amint látjuk, a szimfónia a klasszikus formáknak megfelelően tagozódik. Ez a köntös azonban nem fedi teljesen a szimfóniának, mint műformá-

nak lényegét. A *Petőfi-szimfónia* talán inkább kantátának, mint szimfóniának nevezhető. Tulajdonképpen *színpad nélküli drámai zene*, mely magában foglalja Petőfi életének legfőbb, legkimagaslóbb mozzanatait. Voltak ugyan mesterek, mint Berlioz és Liszt (*Faust elkárhozása*, *Romeo és Júlia*, *Szent Erzsébet legendája*), akik karra és zenekarra írott műveikben az oratórium vagy kántáta talaját elhagyták már és drámai egységekre törekedtek, de az említett művekben még tételrészek sorakoznak egymás mellé úgy, mint a régi operában (Nummern-Oper), ami a régi oratórium vagy kántáta szellemére emlékeztet. Újabban Mahler törekedett karműveiben szimfóniai egységekre és a szövegbeli dráma kidomborítására. Hubay két nagy karművében, a *Dante- és Petőfi-szimfóniában* ezt a célt el is érte s így úttörő munkát végzett.

Hubay, a hegedűpedagógus, a legnagyobb ma az egész világon. A muzsikuskok között ritka a jó tanár és a művész egy személyben. A múlt század derekán a hegedűművészet Mekkája Berlin volt, ahol Joachim József tanított. Egyénisége ellenállhatatlan erővel vonzotta magához a fiatal művészeket. Mióta Hubay a Zeneművészeti Főiskolán tanít, a hegedűművészet Mekkája Budapest lett s Joachim világoralmát Hubay vette át.

Ennek titka óriási pedagógiai gyakorlata, tudása és kitünő érzéke mellett: *egyéniiségének varázsos erejében rejlik*. Az a légkör, amely nemes alakját körülveszi, már ösztönző erejű, felemelő hatású. Egy megjegyzése, egy szava megjavítja a merev jobbkart s erőssé teszi a bizonytalan ujjakat. Egy nézése, egy gesztusa, egy dicsérete, vagy korholása: megnyitja tanítványa lelkét, amelyet olyan gonddal ápol, mint virágját a jó kertész. Egyfolytában négy-öt órát képes ma is tanítani. Megmutatja a hibás részeket és maga kíséri zongorán tanítványainak játékát. Ilyenkor legtöbbször improvizál, vagy hegedűjén akkordokat pengetve kísér. Improvizálásait fonográflemezre kellene felvenni, hogy örökké gyönyörködhessünk bennük (Rode-etüdek). A szeretetteljes bánásmód, amellyel tanítványait serkenti, — lebilincselő. Óráiról élményekkel gazdagodva mennek el növendékei. Pedagógiai eredményei eléréséért nemcsak munkát és időt, de anyagiakat is áldoz.

Hubay Jenő nagyszerű egyéniségét teljesen csak akkor ismerhetjük meg, ha tanítványai körében leckeóráin látjuk.

Olyan mint egy bővülő művészeti mágus. Az egész világ tele van tanítványainak hírével. Vecsey, Geyer Stefi, Szigeti, Telmányi, Kerékyártó, Konez, Eldering Bram s még vagy száz név hirdeti pedagógiai dicsőségét.

Es ennek az istenáldotta munkásságnak egyetlen célja: *a magyar zeneművészet felvirágoztatása*.

Ő maga írja: „*Iránytűm, mágnesem egész életemen át a magyar zene volt.*“

Hogy ma a zeneművészetben a vezető nemzetek között haladunk — nagyrészt az ő érdeme.

Papp Viktor.